

folyamat, amely a művek kiadását nemcsak politikai-ideológiai szenzációkeltésre vezeti vissza, hanem azok valóságos belső tartalmi és esztétikai értékeire – mint ahogy ez a kiadások mennyiségi és minőségi mutatójából és a fogadtatás hangneméből kiolvasható – miként folytatódott a 70-es években, behatóbb tanulmányozás híján csak annyit mondhatunk, hogy nem ugyanolyan mértékben és nem ugyanazzal az intenzitással.¹⁹

FRANK-SCHNEIDER KATALIN

IDEGEN ZÁSZLÓK ALATT

ÖT ÉV FIATAL LÍRÁJA A HIVATKOZÁSOK TÜKRÉBEN

Az *ajánló vers* az alkalmi költészet egyik műfaja, melynek két tisztán megragadható típusa ismert. Az egyik az úgynevezett dicsőítő ének, amely inkább az alkalmazott művészet kategóriájába sorolandó, mert létjogosultságát művészetén kívüli célok, nem esztétikai értékek adják. E műfaj virágkora a reneszánszra és a barokkra tehető, mai líránkban tiszta formájával ritkán találkozhatunk.

A másik típust akár „*tiszta ajánló*”¹ versnek is nevezhetnénk, bár szorosan érintkezik az előzővel, és a kettő át is hathatja egymást, itt nem a közvetlen érdek vezeti a szerző tollát. E típus művei a kapcsolatteremtés igényéből keletkeztek, a barátság művészi megnyilatkozásai. Nem véletlen, hogy legjobb darabjai maradandó alkotások, túlmutatnak az aktualitáson, és egyben biográfiai dokumentumok is.² Ide

¹⁹ Az 1970–1980-ig terjedő időszak felmérése és értékelése folyamatban van.

¹ Nagy László: *Glossza, bocsánatért. Szilágyi Domokosnak*. In: *Jönnek a harangok érttem*. Bp. 1978. 89.

² Arany János: *Válasz Petőfinek*. In: *Arany János összes költeményei*. Bp. 1962. 7–8.

sorolhatók a kedveshez, az olvasóhoz írott versek is. Egy adott időszak ajánló verseiből akár a kor irodalmi életének egyfajta rajzolata is előtűnhet, a kapcsolatrendszer az életmű egyfajta megközelítését is adhatja. Hisz a tágan értelmezett szellemi közösségbe nemcsak a történelem nagy személyiségei, de a jelen jeles alkotói és szellemi társai is beletartoznak. Úgy véljük, az ajánló vers egyéb válfajai is szép számmal jelen vannak mai líráinkban, így a búcsúztatók,³ születésnap-i köszöntők,⁴ a hommage versek,⁵ az évfordulók alkalmi darabjai.⁶

Valójában nehéz is szétválasztani az említett típusokat, legálább annyira, mint a megírás valódi szándékát földeríteni. Hisz az alkalmi vers meghatározott céllal írt műalkotás, és

³ A bőséggel szaporítható példák közül csak néhány: Hideg Antal: *Nagy László halott*. Forrás, 1978/4. Cs. Nagy István: *A muzsikás kismalac. In memoriam Kormos István*. Kortárs, 1978/12. Vass Levente: *Csendélet Kormos Istvánnak*. Kortárs, 1978/12.

⁴ Juhász Ferenc: *Illyés Gyula képes könyve. (Illyés Gyula 73. születésnapjára.)* Uj Írás, 1975/12. Nagy László: *Madaras dísztvírat a beteg Z. Z. költőnek születésnapján*. In: *Jönnek a harangok értem*. 99.

⁵ Tarnai László: *Ellovagolt. Juhász Gyula emlékére*. Forrás, 1978/11.

⁶ Ez utóbbiak szorosan kapcsolódnak a hommage versekhez, amit hódolatteljes köszöntésnek fordíthatunk. Irodalmi lexikonunk ezt a formát nem ismeri, még az *Idegen szavak szótára* sem veszi föl. Mi a *Meyers Enzyklopädisches Lex.* (12. köt. 233.) alapján tárgyaljuk. Ugyancsak rokon a dicsőítő énekkel is, bár néha negatív dicsőítésre is bukkanunk. Így pl. *Sárándi József Ady, 1977-ben* című verse sorolható ide, aki éppen a túlzott ünnepléstől félti a költőt, attól tartva, hogy a lényeg sikkad el a felfokozott aktualításban:

„Az már nem Te vagy akit ünnepelnek
Ki triumfálható biztosan veszélytelen
Igazolásul kellesz egy utópiához
s míg eszméd erejéről szónokolnak
a bomlás zsbasztó rengéseit érzem,,

(*A barbárság kora*. Bp. 1980. 49.)

legfiatalabb lírikusaink esetében a cél lehet a mindenáron való publikálás is. Mert ez is javíthatja a későbbi esélyeket. Az aktualitás időszakonként nagyobb keresletet teremt e műfajokban, így ha az adott költő az adott időszakban az éppen kurrens verssel jelentkezik, nagyobb esélye lehet a publikálásra. Így fordulhat elő, hogy a téma elfedi a műalkotást, gyengébb kvalitások is nyomdafestéket látnak, olyanok, amelyeket máskor anyagtorlódásra hivatkozva utasítanak el.

Az évfordulókra írott versek nagy része, de az alkalmi költészet legtöbb darabja is megmarad a folyóiratok hasábjain. Kötetbe csak azok szűrődnek be, amelyek az adott lírai oeuvre fejlődéstörténetének fontos dokumentumai.

Napjainkban az alkalmi költészet típusai mintha ismét reneszánszukat élnék. Ha ez valóban így van (erről próbálunk a továbbiakban meggyőződni) akkor ennek okai is vannak. Hisz e műfaj alapvető másodlagossága nem lehet vita tárgya. A mindenkori szellemi rokonságkeresés mögött más is meghúzódhat a háttérben. A közérzet változása talán, mint ahogy Tüskés Tibor is erre gyanakszik egyik recenziójában:

„A rossz közérzet, a magabiztosság hiánya lehet annak is magyarázata, hogy a versek egy része a kapcsolatkeresés igényéből született: egymáshoz szóló ajánlást viselnek, sok köztük a *homage vers* . . . s meglepően sok a versekben a műveltséganyag, az utazásimpresszió, a szekunder élményről árulkodó művészeti hivatkozás.”⁷

Mielőtt megpróbáljuk felderíteni e típusok jelenlétét mai líráinkban, még egy dolgról szólnunk kell, a modellre hivatkozásról, amely szintén több ponton is érintkezik az előbbiekkel. A költészet történetében számtalan versmodell létezik, melynek majd mindegyike egy-egy lírikushoz is kapcsolható. Így ha egy ismert modell, vagy annak egy-egy eleme más költőknél is fölbukkan, természetes hogy a modellt teremtő szerző jut eszünkbe. Így van ez ismert szókapcsolatok, fordula-

⁷ Tüskés Tibor: *Fél korsó hiány*. Műhely, 1981/1.

tok esetén is. Persze ez az asszociáció gyakorta kívánt is, a vers szerzője szándékosan hivatja elő az eredeti szerzőt. A modell gyakran más alkalmi típusokkal együtt van jelen.⁸

A modellre hivatkozás jelenthet témaszegénységet is, de ugyanígy rokonság-vállalást, elkötelezettséget. Elburjánzása akár divattünetként is fölfogható.

A továbbiakban mind az ajánló verset, mind a modellre hivatkozást az egyszerűség kedvéért nevezzük csupán hivatkozásnak. A konkrét példákat úgyis megpróbáljuk egy-egy típusba besorolni amennyiben tiszta formában megragadhatók. Próbáljunk inkább meggyőződni állításunkról: e műfaj típusai napjainkban ismét virágoznak különösen a fiatal költők első kötetekben, akiknél véleményünk szerint fontos szerepet játszanak.

Hogy állításunk igazáról meggyőződhesünk, vizsgáljuk meg 5 év (1975–1979) verstermését. Pontosabban csak az elsőkötetes költők kötetét. Azért öt évét, mert ha ez nem is jellemzi egészében a hetvenes éveket, de megközelítően megbízható áttekintést ad. Az elsőkötetes költőknél pedig sokkal izgalmasabb meglelni azt a kulturális örökséget, amit újraértelmezve és továbbgondolva fejlesztenek művelői. Másrészt az első kötet egy kicsit mindig összegzés is, számbavétel. De föl villanhat előttünk az alkotói légkör egy-egy tartománya, következtethetünk bizonyos divattünetekre is. Megtudhatjuk kire „illik” ma egy valamirevaló kezdő költőnek hivatkozni, kiről és kihez kell verset írni, hogy az jobban eladható legyen.

Harmadrészt érdemes ilyen jellegű kalandozást végezni azért is, mert a ma kezdő költői a holnapi irodalom alakítói is lesznek. Végül úgy véljük a kezdeti „hivatkozás-repertoár” a későbbiekben leszűkül, azok maradnak csupán, akik valóban alakítólag hatnak az adott szerzőre.

⁸ Jánossy István: *Hódolat Horatiusnak* (Forrás, 1978/12.) című verse jó példa a modell alkalmazására, amellyel mintegy megemeli a vers ünnepélyességét.

Az öt év köteteit a teljesség igényével néztük át, nem tekintve, hogy hivatásos kiadó könyvről van-e szó vagy egyéb kiadásról. Mivel életkor szerint is a fiatal költészetet volt szándékunk vizsgálni, az 1930 előtt született, de első kötettel az adott időszakban jelentkezett költőket nem vehettük figyelembe. Igazán az 1945 után született nemzedék hangjára voltunk kíváncsiak, azokéra, akiknek már nem lehetett emléküik 1945 előtről.

Végül 41 kötetet vettünk számba, 42 költőét lapoztuk át. (Benkő Attila és Sebestyén András 1975-ben egy kötetben jelentkezett.) Közülük 1945 után született 25 költő. A 41 kötetből 3 jelent meg magánkiadásban, illetve adta ki nem hivatásos kiadó. Ez utóbbi néhány kötetet azért vontuk be vizsgálatainkba, mert úgy véljük, elvileg magánkiadásban is jelenhet meg jelentős alkotás. Ámbár különösebb erőfeszítést nem tettünk az így megjelent kötetek föllelésére. Egyébként ezen kiadványok terjesztése sem megoldott.

A 41 kötetben 204 hivatkozást találtunk. Ha egy kötetre átlag 50 verset számítunk, akkor ez az összes versek 10%-a. Tehát minden ötödik vers szekunder élményről árulkodik. Ha csupán ezen versekből állítanánk össze kötetet, négyre futná. A 204 közül 67 vers homlokán található tiszta ajánlás, a szándék ezen verseknél a legvilágosabb. Egy részük baráti levélként is fölfogható, néhány évfordulós alkotás, több búcsúztató tartozik ide. A 67 versen kívül jócskán akad olyan is, amely egyértelműen ajánló vers, csupán a szerző nem tartotta fontosnak a mű alá írni a formulát. Így Nagy Gáspár: *A tél elé* című műve, amely a mesterhez, Kormos Istvánhoz szól. Erről nemcsak a záró sor győz meg: „Nakonxipánban hull a hó”, és a precíz idézőjel-használat, amire Nagy Gáspár másutt is kényesen ügyel, de a vers kormosi szerkezete, modellje is. Így a kollekciónak mintegy a fele fogható föl tulajdonképeni ajánló versnek. A maradék zöme szereplőre, a költő más személy helyzetébe képzei magát, és az elképzelt helyzettől sugallt monológot mondhat el vele. Így Benke László:

Ady szavai Petőfihez, Pinczési Judit: *Dózsa György imája* című verse, és a példák még szaporíthatók.

Az egyik végletet Iluh István, Bali Brigitta, Nádasdi Éva neve jelzi, az ő kötetükben nincsen hivatkozás. Ez persze nem jelenti azt, hogy semmiféle örökséget nem vállalnak föl, csupán nem leltünk idézeteket, ismert modelleket kötetükben. A másik végletet Villányi László 13 verssel, Vaderna József 11, Nagy Gáspár 19, Fenyvesi Félix Lajos 13, Borbély János 14 verssel jelenti. Ez persze csak számszerűség, a köteteket esztétikailag nem minősíti.

Talán nem érdektelen, ha Nagy Gáspárt külön is kiemeljük társai közül, hisz föltételezésünket az ő első kötete látszik legmarkánsabban igazolni. Hogy kötete az évtized egyik jelentős műve, azt az is jelzi, hogy szinte majd minden folyóirat recenzálja.⁹ Legtöbb kritikusa a hivatkozások nagy számát is fölemlíti, sőt Tornai József a fejlődés útjaként jelöli meg a különbözést. Úgy véli azonban, hogy a minták, ismert költői lehetőségek próbálgatása nem a tehetségtelenség jele, gyakran éppen az erős, kutató, tájékozódni akaró, a minél szabadabb választást igénylő lírai én megnyilvánulása.¹⁰

Ír verset Illés Árpád képeire, Kondor Béla emlékére. Ajánl Pörös Gézának, Molnár Mátyásnak, Tamási Áronnak, a *Kapu-állító* szerzőinek, az *Elérhetetlen föld* költőinek, Nagy Lászlónak, Kósa Ferencnek. Néhány szerepvers is található a kötetben, így a *Hérodotosz följegyzéseiből*, az *Armstrong a Holdról* című. A 204 vizsgált vers egyik kollázsát is ő írta *Három kézjeggyel* címen. József Attila, Ady Endre, Petőfi Sándor versekből „vágta össze”, s ha teljes Nagy Gáspár-i versegész nem is lett, izgalmas kísérlete a kötetnek.

Könyvét olvasva mégis egy név, Nagy László neve marad meg bennünk. Nem véletlen ez, hisz tele van Nagy László

⁹ Új Írás, 1975/11.; Alföld, 1975/8.; Élet és Irodalom, 1975/32.; Kritika, 1976/3.; Tiszatáj, 1976/10.

¹⁰ Tornai József: *Biztatás különbözésre*. Forrás, 1976/4.

kedvenc és ismert szavaival, képeivel, „Emeli csillagos fejét / imént született kiscsikóm, . . .” „döndülhet orgona, cimbalom / foszforeszkál vérünk porhavadon . . .” A csikó- és lómotívumok szintén a mesterre vallanak. Néhány darab még mondatszerkesztésében is Nagy László vers. Az ő esetében könnyű helyzetben vagyunk, hisz egy vele készült interjúban maga is vall a Nagy László-élményről:

„Nagy László *Arccal a tengernek* című kötete alapos átolvasásra csak a két antológia után került a kezembe. (Az *Elérhetetlen föld* és a *Kapuállító* című antológiákról van szó. – B. L.) Egy hétig hátat fordítottam a szombathelyi tanítóképző előadótermeinek. Betegszobába fekéüdtem, pedig csak az izgalomtól voltam lázas. Aztán »belebetegedtem« a versek gyönyörűségébe. Már nekem is fájt a szívem, mint a költőnek Az angyal és a kutyák című versében, és mintha csoda történt volna, a betegszoba ablakából láttam, hogyan szakad kint novemberben a hó. Lavinaként sodorták tagjaimat az olyan versek, mint a *Születésnapra, Jártam én koromban, hóban*, vagy a hosszabbak közül a *Rege a tűzről és jácintról, Búcsúzik a lovacska, A Zöld Angyal.*”¹¹

Jegyzékünket vizsgálva elsőként arra vagyunk kíváncsiak, találunk-e a 42 szerző között érintkezési pontokat. Pontosabban, egymáshoz szóló ajánlás szerepel-e kollekciónkban. Csupán 3 szerzőnél bukkantunk ilyen versre. Pátkai Tivadarnak Borbély János (*Filmrészletek*) és Villányi László is ajánl verset (*Kölyökbarátomnak*). Villányinak pedig Borbély János, Borbélynak Pátkai Tivadar. Nem véletlen ez a hármas kapcsolat, melynek Pátkai Tivadar a legegényibb tagja, barátságuk régi keletű. Mindhármójukat Kormos István segítette, erről mind-egyiküknél vers is tanúskodik.

Rajtuk kívül ilyen kapcsolatra nem bukkantunk. Persze az egymásra gyakorolt hatást az is gátolta, hogy majd egy időben jelent meg kötetük, és valójában egymás köteteinek megisme-

¹¹ Görömbei András: *A lelkiismeretet nem lehet elaltatni.* – Beszélgetés Nagy Gáspárral. – Alföld, 1977/4.

rése után alakulhat ki – habár ez manapság nem divat – szellemi, baráti kapcsolat.

A továbbiakban emeljük ki néhány nevet, nézzük meg kik szerepelnek gyűjteményünkben és milyen arányban. Ady Endre kezdi a sort 4 verssel. Nem meghatározó az összes ajánlásan belül. Kicsit többre számítottunk, hisz úgy véljük az évforduló több hozzá ajánlott verset produkált. Erről győz meg bennünket folyóirat-búvárkodásunk is.¹² Akik most utalnak rá (Benke László, Borbély János, Nagy Gáspár, Sebestyén András) sem Ady alkatú költők, hangjuk lágyabb, lírai alapállásuk más. Valójában egyik vers sem igazán ajánló vers. Nagy Gáspár Három kézjeggyel című kollázsáról már szóltunk. Sebestyén András és Benke László verse pedig szerepvers. Mindketten Ady szerepébe képzelik magukat. Benke *Ady szavai Petőfihez* című verse Ady versmodellt is kívánna, de ha a cím nem tartalmazná Ady nevét, az olvasó legkevésbé éppen őrá gondolna. Borbély János műve bár jócskán tartalmaz adys fordulatokat, inkább csak kísérletnek fogható föl, tipográfiai érdekességnek.

Nem így a *Kettévág megfelelez* című verse, amely valóban ajánló vers, és Ágh Istvánhoz íródott. Ághra egyedül ő utal, említett verse egyben cikluscím is, ami még jobban aláhúzza ezt a művet. Sőt, a kötet homlokára is Ágh István-idézet került, ami egyértelműen ideálválasztásnak tűnik. Igaz Ágh költészetét azért is tarthatja külön becsben Borbély, mert ő volt az, aki a kezdeti lépéseknél Kormos István mellett segítette.

Arany János két verssel szerepel gyűjteményünkben, mindkettőt Fecske Csaba írta. Szerencsés választás ez, hisz Fecske verseinek forrásvidékét jelzi. Több verse is emlékeztet bennünket Arany lírájára, egyszerű formában, ismert színekből és

¹²Kiss Irén: *Engem Ady szeretne.*; Pető Sándor: *Ady 1977.*; Matyinkó Sebestyén József: *A te mosolyod éget.* Mozgó Világ, 1977/5.; Hideg Antal: *Ady Endre idegen zsoldban.* Forrás, 1978/9.; Hegyi Gyula *Mégis lobog.* Népszava, 1977. nov. 19.

illatokból komponálja műveit. Közismert, költészetünkben természetessé vált eszközöket használ. *Arany estéje* című verse is áttetsző, tiszta, igazából izgalommentes 8 sor, nosztalgia.

Fenyvesi Félix Lajos *In memoriam Bibó Lajos* című verse az igazi meglepetés erejével hatna, ha nem lenne csak gesztusvers. Bibó Lajosra igazán nem mondhatjuk, hogy divatos író napjainkban, akihez minden kezdő költőnek verset illik írni. Itt sem a művek hatása mutatható ki, csak a barátság íratta a verset szerzőnkkel.

Pintér Lajos *Mint nagytestű lassú madarak* című versét Milos Crnjanskinak ajánlja. Nem meglepő ez, hisz a Kecskeméten élő költő több tanulmányban is bizonyította, hogy szereti és ismeri a jugoszláviai irodalmat.

Csoóri Sándornak két verset ajánlottak. Az egyiket Pátkai Tivadar *Túlön túl* címmel, a másikat Vaderna József *Képek* címen. Az első érdemel nagyobb figyelmet, Pátkai versén érezni azt, hogy nem csak divatból ajánl verset, de szereti és érti választott költőjét: „szerep neked is jutott volna / összerakódsi, logikatorna – / te mért nem játszol? ”

Előkelő helyet foglal el Dózsa György 7 verssel. Igaz, Baka István egymaga háromban is említi. Nagy Gáspár *Gyönyörű bűnt* címmel a jobbító szándékú lázadás megtestesítőjeként ünnepli:

„Gyönyörű bűnt hagytam rátok,
a lázadást, mely több mint Dózsa György;
mit bánom, ha több az áruló,
de lázadót is teremjen e föld!”

Pintér Lajos *Anti-Dózsa* című verse, amely kötetének legjobb darabja, nem is igazán ajánló vers, inkább a példa és mai valóságunk szembesítése. Itt Dózsa csak ürügy.

Mindhárom Hölderlinhez írt verset jellegtelennek tartjuk. Csak Kemenczky Juditnak sikerül érinteni Hölderlin Hellasz harmóniája utáni zaklatott vágyódását. Labancz Gyula *Hölderlin a telefonnál*, valamint Papp Mórió *Hasadék* című műve csak a felszíni kapcsolódási lehetőségeket ragadta meg.

József Attila népszerűsége nem jelentett meglepetést. A vizsgált költők legjobbjai a József Attila hagyományokat ápolják. Hatása legtöbbszörnél ajánlások nélkül is kimutatható. Megkockáztatjuk: nem ezek a kötetek legjobb versei, túlon túl ismert motívumokból épülnek. Még Tóth Erzsébetnél is zavar egy kicsit a vonat motívum, pedig az ő versét tartjuk a legőszintébbnek a 9 közül: „Utolsó álmomban vonat-arcod volt, / sötét, erőszakos vonat-arcod, / és tele volt bogárral a kenyered.” (*József Attila a mama sírjánál.*) A versek zöme ál-lázadás, ideálkeresés. Tóth Erzsébeten kívül Borbély János, Katona Judit, Labancz Gyula, Nagy Gáspár, Szilágyi Ákos, Turbók Attila, Villányi László jegyzi. Valódi ajánlás ebben a csokorban nem is található.

Ha elfogadjuk azt a tételt, hogy az utalásos versek esetében a költő saját elgondolásait nagy példákkal szembesítve fejezi ki, és megvallja személyes kapcsolatát is,¹³ akkor pályakezdő költőink különösen nehéz helyzetben vannak, hisz a példaképre hivatkozva kell szuverén művészi alkotást létrehozni. Egyben korukról is lényegeset mondani, ami az igazán nehéz feladat.

Talán Kormos István esetében jelentkezik az a többlet, amikor a vers alá írt név nem csupán lobogó. Érthető is az őszinteség, a természetesség ezen verseknél, hisz Kormos István szerepe fiatal költőink pályára kerülésében közismert. Okkal búcsúzkodik Benke László, Borbély János, Nagy Gáspár, Pátkai Tivadar, Petróczi Éva, Tóth Erzsébet és Villányi László. És üt szíven Tóth Erzsébet *Nagyon siessen* című verse: „... milyen csöndbe vagytok / miért nem kiabál senki? / biztosan tudjátok hol van / ha talákoztok vele / azt üzenem: nagyon siessen”. Ezeknél a verseknél tapinthatunk rá az eddig annyira hiányolt minőségi kapcsolatra.

¹³ Görömbei András: *Képtelen pillanatkép. A magyar líra 1978-ban.* It, 1981/1. 3–35.

Két Lenin című vers szerepel a gyűjteményben. A jelentősebbet Nyilasy Balázs írta, amely visszafogottságával nyerte meg tetszésünket, és azzal, hogy elkerülte a téma buktatóit. Póztalan, nem heroizáló mű ez, valójában szerepvers. A másik Turbók Attila alkotása.

Nagy Lászlónak egy verset ajánlott Nagy Gáspár, másnál nevével nem találkoztunk. Ez meglepő, hisz mint jeleztük, többen is nála iskoláztak, hatása legtöbbször kötetében ott munkál. Meglepően kevés számú B. Nagy Lászlóhoz, Kondor Bélához, Szilágyi Domokoshoz ajánlott verset találtunk. Úgy látszik kevesebb szűrődött be ezen művekből a kötetekbe, mint azt egyszerű folyóirat-olvasóként sejtettük. Nagy Gáspár *In memoriam B. Nagy László* című verse az, amit cím szerint is érdemes megemlítenünk. Villányi László *J. A. B. N. L. L. Z. . . .* című versét pedig csupán divattünetként könyvelhetjük el. Ugyanis semmiféle minőségi kapcsolat nem mutatható ki a hivatkozó és a hivatkozottak között. A vers nem mentes a képzavaroktól sem:

»Leült szemközt a Nap
Csomagja nincs.
Farkaszemet nézünk.
Én bírom tovább.
Kezünk párna- ajtócsapódásig
aztán személyigazolványt keres.
„Igen ő is hozzánk . . .
mindenki hozzánk tartozik.«

Versteremtésre valószínű csupán a *tett* serkentette költőket.

5 vers sorakozik Petőfi neve mögött, nem igazi ajánló vers egyik sem. Neve inkább ürügy napjaink és a múlt forradalmiságának szembesítésére. Baka István, Benke László és Pintér Lajos jegyzi, valamint Nagy Gáspár kettő verssel is:

Nem ragadtak meg bennünket a Radnóti nevével jelzett versek sem. Igaz, csupán négyvel szerepel listánkon, és a négy költő közül a legmarkánsabbnak tartott Pintér Lajos *Radnóti*

ólomarca előtt című műve sem a kötet legjobb darabja. Talán Radnóti esetében is erősebbnek bizonyult a tragédia, a tragikus költősors, mint maga a költészet.

Balázsovics Mihály írta a gyűjtemény másik kollázsát *Keszthelyi Rezső* verséből. Ez a műfaj, ha nem is ismeretlen a lírában, inkább a festészetre jellemző. Aragon szerint alkalmazása „a festő bizonyos kétségbeesésére vall, amely egyúttal a világ átértékelésével jár”.¹⁴ Úgy véljük igaz ez a lírára is; kísérlet az önkifejezés legadekvátabb formájának megtalálására. Az első köteteket akár ilyesfajta kísérletezésnek is fölfoghatjuk, és így értékelhetjük az álarcpróbálgatásokat is.

*

A 204 vers közül 140 magyar személyhez szól, ez az arány imponáló. Semmiképp sem látszik igazolni, hogy oly erős lenne a külföldi hatás, mint azt oly sokan fiatal költőink szemére vetik. Inkább azt a tanulságot szűrhetjük le, hogy költészetünk legnagyobbjait, a legnemesebb célokért küzdőket választják példaképül költőink. Ideálválasztásról tanúskodnak ezek a versek, kevés köztük az ál-lázadás. Elsősorban irodalmi példákat emeltünk ki, mert ezek vannak túlsúlyban. De az irodalom mellett a festészet alakjai képviselik a második vonalat. Így ajánlottak Chagall, Csontváry, Egry, Gauguin, Van Gogh, Gulácsy emlékére is verset, és modern korunk nagy hősei (Armstrong, Amundsen, Einstein) sem maradnak ki a sorból.

*

Az említett nevek világosan körülhatárolják fiatal költészetünket, egyértelműen kitetszik: költőink a líra folytonossága mellett tesznek tanúbizonyságot. Igaz, sorolhatnánk még tovább a neveket, megemlíthetnénk azokat, akik ugyan név

¹⁴ *Világirodalmi lexikon*. 6. köt. 411.

szerint nem szerepelnek, de hatásuk áttételeken keresztül kimutatható. Most azonban azokra voltunk kíváncsiak, akiket a költők név szerint is említettek, illetve világosan utaltak rájuk. Ki ezért, ki azért. A miéltre a legnehezebb választ adni, de azt azért bizton leírhatjuk: a divat, a könnyebb „eladhatóság”, a hátsó szándék kevés nyomát találtuk. A mások által kölcsönzött lobogó nem arra szolgált, hogy alatta masírozának be a költészetbe. Sokkal inkább választást, hitvallást, kiállást jeleznek ezek az alkotások. És társkeresést is a költői helyzet változásai közepette. Görömbei András írja:

„... kétségtelen tény, hogy az utalásos és portréversek nagyobbik fele utánczás, adott motívumok és élettények stilizált összeszerkesztése, nem szuverén vízió és ítélet, hanem olyanfajta másolás, amelyik csak a kezdő költők esetében tölt be érdemleges tanulói funkciót, másoknál inkább csak a versírógép működését jelzi.”¹⁵

Úgy véljük, jelen esetben e nagyon fontos tanulói funkció került előtérbe. Mert az sem mellékes, hogy ki kinél iskolázik.

BÖRÖNDI LAJOS

A MONISTA IRODALOMFELFOGÁS ESÉLYEI

(SZEGEDY-MASZÁK MIHÁLY
KÍSÉRLETÉNEK ELMÉLETI TANULSÁGA)

„A mélyen gondolkodót nem páforgulások, hanem a kezdettől meglevő feltételezések mindig újabb átgondolásai jellemzik” – írja Kölcsey-tanulmányában Szegedy-Maszák Mihály. Ezt a tételt a nagy reformkori költő-kritikusra fokozottan igaznak érzi, mert az gondolatkörét, ha tágította is, elsősorban elmélyíteni törekedett, s eszmerendszerének fejlődése „szerves

¹⁵ Görömbei András: *Képtelen pillanatkép*. 9.